

כמטלטלים לענין דיני שומרים, ולמ"ד שדינו כמטלטלים ודאי חייב על פשיעתו. וכיון שיש כאן שני צדדים להחמיר אין להוציא מן המוחזקבא.

שו"ע סעיף ד אין השוכר בהמה או מטלטלים רשאי להשכיר לאחר; ואם השכיר לאחר, דינו כדין ש"ש שמסר לשומר אחר, שנתבאר בסיומן רצ"א.

שו"ע סעיף ה השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה או נאנסה, כיון שהשני חייב, תחזור לבעלים הראשונים, שאין הלה עושה סחורה בפרתו של זה. ואם אמר לשוכר: אם תרצה תשאלנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך, אז ישלם השואל לשוכר.

דין זה לסברת רבי יוסי שאין השואל יכול להרוויח בפרתו של חבירו. אלא שחילק בדבר, שבמקום שנתן לו הבעלים רשות להשכיר לאחר, או שמוותר לו להשכיר אף בלא רשות הבעלים [כגון בשכירות בית כשאינו בני ביתו של השני מרובים], הריווח שלו, אבל במקום שאין לו רשות, הריווח לבעלים, [ובמחנה אפרים (שכירות סי' יט) הוכיח שאין הריווח של השוכר אלא רק במקום שיכול להשכירו לאחר בלא נטילת רשות מהבעלים כב, אבל במקום שצריך רשות מהמשכיר הריווח של המשכיר כג]. אבל בשכירות בהמה שהוא מטלטלין, הואיל ואין רשות לשוכר להשכיר שפיר אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו, והריווח למשכיר.

וכתב במחנה אפרים לפי זה, שלדברי הרשב"א (ח"א סי' אלף קמה) שהשואל או שוכר כלים שעשויים להשאל או להשכיר יכול להשאלם לאחר ואין הבעלים יכול לומר אין

פו. שואל לבעלים לזמן והשאל בתוך הזמן לבעלים, ונאנס

מעשה בראובן ששאל חפץ משמעון לזמן קצוב, והיתה השאלה לבעלים, ובתוך הזמן ביקש שמעון המשאל להשתמש מעט בחפץ ונתרצה לו ראובן, ונאנס החפץ ביד שמעון, וטוען ראובן שעל שמעון לשלם לו מדין שואל, והוא עצמו פטור כיון ששאלתו היתה לבעלים. כתב בשו"ת משפטים ישירים (ח"א סי' קפז) ששמעון פטור מחמת סברת רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו.

י. שכר בהמה בי' והשכירה במ"ו למי הריווח

שכר בהמה בי' והשכירה לאחר בט"ו. בנמוקי יוסף (ב"ק ט ע"א) דן לגבי מי ששכר בית והשכירו לאחר בדמים יקרים, וכתב שיש לדמות

ציוני התשובות

צריך התראת ב"ד, ולדבריו פשוט שהשוכר חייב לשלם על מה שלא סילק את התבואה. כב. שאל"כ קשה מסוגית הגמ' (ב"מ לו ע"א) שהעמידו מחלוקת רבי יוסי ורבנן באופן שנתן לו המשכיר רשות להשכיר לאחר, וגם באופן זה אמר ר' יוסי כיצד הלה עושה וכו'. וכן הקשה בקצוה"ח סי' שסג סק"ח. כג. והביא שבספר בני אהרן סי' א כתב כן גם בדעת הנמוקי", ואמנם לדעת המחנ"א אי אפשר לומר כן בדעת הנמוקי".

לשכור רועים ומקלות להציל את הפקדון ואם לא שכר חייב אע"פ שב"ד לא התרו בו. כז. ואפילו לפי מה שכתב הש"ך שם סק"ח שכו"ע מודים בבית שדינו כקרקע, מכל מקום היינו דוקא בבית עצמו, ולא בכותלי העליה, וטעם החילוק הוא מפני שבבית מה שדרים בו מצרף את הכתלים לקרקע שהם אחד, שהרי דרים בשניהם, משא"כ בכתלים. כא. [וראה בתורת חיים ב"ק ו ע"ב ד"ה הכותל והאילן, שחידש שבמקום שהנוק ידוע לכל אין

יא. השאיל ס"ת לישיבה ונשרף ונדבו אחרים ס"ת לישיבה אם שייך לבעל הס"ת

מעשה בשכונה שנתרוקנה מיהודים, וסגרו את ביהמ"ד שם, והעמידו את הספר תורה בישיבה אחת, ונשרפה הישיבה ע"י פורעים והס"ת בתוכה, ונמצאו נדיבים שנתנו ס"ת אחרים במקום הס"ת שנשרפו, ועתה תובעים בעלי הס"ת שיחזירוהו להם, וראשי הישיבה משיבים שומרי חנם היינו. ובעלי הס"ת טוענים שמחמת שנשרפו הספרים ונתפרסם הדבר בכתבי עת נמצאו נדיבים שנתנו אחרים במקומם, ולכך לא ראוי שיהיה להם ההיזק. ועוד טוענים שהישיבה היא כשומר שכר משום שהיו קוראים בספר תורה, והרי זו הנאה.

כתב בשו"ת חלקת יעקב (ח"מ סי' כו), שפשוט שאין חיוב על הישיבה לשלם, כיון שהספרים נאנסו, ואין לחייבם מדין שואל לפי שאין כל ההנאה שלהם, שהרי גם בעלי הס"ת נהנים ממה שיש להם מקום ראוי להניח הס"ת, ולפעמים ישנם בישיבה כמה ס"ת לקריאה, וכל ההנאה היא של בעלי הס"ת.

ולענין מה שקיבלו בתרומה ס"ת אחר, אין לבעלי הס"ת שום זכות, ואין זה כסברת

רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, א"כ אף בכל שוכר בהמה שעומדת להשכרה הריווח שלו.

ולהלכה, הכריע במחנ"א (שם) שהריווח של השוכר, והטעם לפי ששכירות היא קנין לזמן, ויש לו קנין פירות להשתמש בבהמה, ואם כן אין הבדל אם משתמש בה בעצמו או שנותן לאחר להשתמש בשלו ומרויחיה. ואפילו במקום שאין לו רשות להשכירה לאחר מ"מ כיון שבדיעבד אם השכירה לאחר חלה השכירות, אין המשכיר יכול להוציא מיד השוכר לאחר שכבר קיבל דמי השכירות.

וכתב עוד, שאף שהריווח לשוכר, היינו רק באופן שהשוכר מרוויח מה'קנין פירות' שלו, אבל אם הבעלים השכיר לו בזול, והשוכר משכירו לאחר בשוויו הרגיל, נמצא שהריווח הוא מגוף הבהמה ולא מה'קנין פירות', ולכך רווח זה שייך לבעלים.

עוד כתב, שאם שכר בית והשכירו לאחד שבני ביתו מרובים, כיון שיש לבעלים הפסד מעט מכניסת דוורים יתירים, הרי זה כמרוויח מגוף הבית ולא מה'פירות' ולכך הריווח למשכיר.

ציוני התשובות

שנאנסה, ולא זכה בה, וא"כ באופן שבהמה קיימת ואינו צריך לישבע, יכול השוכר לכתחילה להשכירה לאחר ולהרוויח עליה, שהרי תשישה שכור לו, וכשם שהוא יכול להשתמש כך יכול ליתן לאחרים להשתמש בה, אלא אפילו לשיטת הרא"ש שחולק וסובר שהשוכר שהשאיל חשוב כשליח של המשכיר להשאיל, אין לומר כן אלא במקום שמתה הבהמה, וכדי שלא יצא המשכיר נקי מנכסיו אמרו שתחזור פרה לבעלים, אבל באופן שהבהמה חיה ומחזירה לבעלים מודה הרא"ש שהריווח לשוכר, ואף שאסור לו להשכירה לאחר מ"מ דיעבד אם השכירה השכירות קיימת.

כו. וראה עוד בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' עב), הר צבי (ח"מ סי' סג), גדולי שמואל (ב"מ לד ע"ב), אור שמח (שכירות פ"ה ה"ו), חלקת יואב (תניא סי' טו), ערך שי (סי' שטז ס"א, וסי' שסג ס"ז).

כח. וגדולה מזו מצאנו בשו"ת הר"ן (סי' כ) שכתב בדין השואל ספר שפטור מאונסים משום שגם

כד. והקשה בערך שי (סי' שמב) שהרשב"א לא כתב כן אלא באופן שהבעלים משכיר את עצמו עם הספינה, שבאופן זה אין לחוש שהשני יבריח את החפץ, אבל לענין שכירות חפץ ודאי שיכול המשכיר לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. ועיין באוצר התשובות סי' שמב.

כה. ואינו דומה לסברת רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו. א', לפי ששם אינו יכול מדינא להשכירו לאחר בלא רשות הבעלים, ולכך הריווח שייך לבעלים, אבל בדבר העומד להשכיר שמותר להשכיר לאחר מדינא, הריווח שלו. ב', לפי ששם הריווח הוא מגוף הבהמה, וגוף הבהמה שייך למשכיר, אבל במקום שהריווח הוא מהשימוש הרי הוא של שוכר, וכ"כ בקצוה"ח סי' שסג סק"ח.

כו. וכ"כ בספר שלום בית (ח"מ סי' סד), וכתב דלא מיבעיא לשיטת תוס' (ב"מ לה ע"ב) שטעם רבי יוסי שהשוכר אינו יכול לעשות סחורה בפרתו של חברו כיון שעדיין לא נשבע ולא הביא עדים

ר' יוסי שהשואל משלם לשוכר, לפי שלא אמר כן רבי יוסי אלא במקום שהשואל חייב, ואמר רבי יוסי שחיובו הוא למשכיר שהוא הבעלים, ומה שהשאל לו השוכר הרי זה בשליחות המשכיר, אבל כאן אין התורמים חייבים כלום, ומדעתם נדבה אותם ליבם ליתן לישיבה, ואף שנראה שבאו בגרמת בעלי הס"ת שנשרפו, מ"מ אפשר שאף בלא זה היו נודבים להישיבה.

יב. שכר דירה וביטח את הדירה ונשרפה, מי זוכה בדמי הביטוח

ראובן שכר בית משמעון, ועשה ראובן ביטוח לבית משריפה, ונשרף הבית, והשוכר טוען ואומר אני שלמתי את דמי הביטוח, ולכן הדמים שלי, והמשכיר טוען דמי ביתי אני נוטל.

כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' קכח), שבאה השאלה לפני בי"ד דק"ק בראדי ועשו פשרה שיהיו ב' שלישים למשכיר ושליש

דעת בי"ד
דק"ק בראד

לשוכריט. וביאר באור שמח (שכירות פ"ה ה"ו) שנסתפקו דייני בראדי שמסברא יש לומר שמאחר שהלכה כר' יוסי שאין השוכר יכול לעשות סחורה ולהרוויח בפרתו של משאיל, הוא הדין שהשוכר צריך ליתן למשכיר את מה שמקבל מחברת הביטוח, אלא שמצד אחר יש לחלק ולומר שאינו דומה לשוכר שהשאל, לפי ששוכר זה שהשאל לא השאיל בשביל שיתן לו דמים כשתמות הפרה, אלא רצונו שהשואל ישתמש בה ויחזירה בעין, ולא נתכוין להשאל לו כדי להרוויח אם יאנס, אבל כאן הדמים שנותן לחברת הביטוח הם רק כדי שהם ישלמו אם ישרף הבית, ולכך אין סברא לומר שבעה"ב יקבלו, וכי זה נתן את דמי הביטוח בשביל שחבירו ירויח, ולכך עשו פשרה שיהיו ב' חלקים למשכיר ואחד לשוכר.

ולמעשה כתבו הרבה אחרונים שדמי הביטוח הם לשוכר. וביאר במנחת פתים,

דעת כמה
אחרונים

ציוני התשובות

שדר בו מבוטח [שהרי חברת הביטוח מקפידה שיהא שמור כראוי], וכיון שהמשכיר אמר הריני משלם, זכה בזכות האחריות אע"פ שלא שילם עדיין. אולם מבואר בסי' רצה שם שצריך לעשות קנין כדי לקנות את הכפל, וכאן לא היה קנין לענין האחריות. ואמנם אם היה שטר אחריות שלא הוזכר בו למי האחריות, אלא כל מי שיבוא עם השטר יטול האחריות, אפשר שאין צריך בזה קנין, אבל אם השטר נכתב על שם השוכר איך יזכה המשכיר. וכתב שספיקא דדינא הוא ולכן פסקו דייני בראד לעשות פשרה שיתנו למשכיר ב' שלישים ולשוכר שלישי, והטעם שהמשכיר מקבל יותר, משום שהנאה של השוכר באה ע"י ביתו של משכיר. ועי"ש שהוכיח כן. ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ריא) תמה על דבריו למה הוא ספיקא דדינא, שהרי פשוט בסוגית הש"ס ובפוסקים שאם לא נעשה קנין לא קנה כלל, וא"כ שייך הכל לשוכר, ואפילו אם היה ספק אין בו דין פשרה אלא לרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס חולקים, וכן כתב בשו"ת חושן האפוד (סי' לה) בשם הרב מוהריב"ן ז"ל. וראה להלן דברי השואל ומשיב בתשובה אחרת. ל. וראה להלן בס"ק הבא משו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' עז) שתמה למה פישרו באופן זה.

לא. שו"ת בית שלמה (ח"ו סי' קכב), שו"ת מהרי"א הלוי (ח"ב סי' עז), שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי'

המשאיל נהנה בזה שמרוויח פרוטה דרב יוסף, שהרי בשעה שמשאיל לו הוא עוסק במצוה ופטור מן המצוה, וראה באוצר התשובות סי' שמב שהארכנו בזה. ועי"ש בחלקת יעקב שנסתפק בדבר שמא יש לומר שאינם שומרים כלל, כיון שבעלי הס"ת בקשו את הספר לצורך עצמם כדי שיהא מונח בארון הקודש, ומנהלי הישיבה הסכימו לכך אבל לא קיבלו עליהם בפירוש שמירה, הילכך אפשר שאין עליהם דין שמירה, אולם מצד אחר אפשר לומר שכיון שידוע לכל שס"ת צריך שמירה יתירה אם כן גם באופן שלא אמר השומר אלא 'הנח' בסתמא, ולא פירש 'שמור לי', הרי זה כאילו קיבל עליו שמירה בפירוש. ועיין בכל זה באוצר התשובות סי' שמ ס"א.

כט. בשו"מ שם מבואר, שבמעשה שהיה בבראד ביקש השוכר מהמשכיר שישלם את דמי הביטוח והמשכיר הסכים, אך דחה אותו מזמן לזמן, וגם לא הסכים שינכה לו מהשכירות, וביאר השו"מ שבאמת ביטוח האחריות היא של השוכר כיון שהוא שילם עליה, אלא שמאחר שביקש מהמשכיר שישלם והסכים לשלם לו, הקנה לו השוכר את זכות האחריות, וכדקיי"ל בסי' רצה ששומר שאמר הריני משלם על הפקדון שנאבד מקנה לו המפקיד את הכפל, כיון שנהנה במה שאינו צריך לטרוח לתבעו בב"ד או לחפש אחר הגנב, וה"ה בשוכר זה שנהנה שהבית

יג. נתפשר השוכר עם המשכיר, כמה ישלם השואל לשוכר

ראובן שאל משמעון כלי שהיה בידו משכון מגוי, ונאנס הכלי ביד ראובן, אמנם שמעון יכול לפטור עצמו מהגוי בדבר מועט, יש להסתפק האם חייב ראובן לשלם לשמעון כל דמי הכלי, או רק מה שהיה צריך לשלם לגוי בעבורו.

ובשלמי גבורים (ב"ב פ"א, ו ע"א מדה"ר אות ב) דן לגבי מי שגנב חפץ של ראובן שהיה ביד שמעון, ונתפשר שמעון עם ראובן לשלם לו חלק מהשווי, וכתב שאין לחייב את הגנב יותר ממה שהוצרך שמעון לשלם לראובן, והביא ראיה מגמ' (ב"ק ע"ב) מי שהפריש שור לעולה וגנבו אחר, יכול הגנב לפטור עצמו בכבש, כיון שהגנב יכול לפטור עצמו מהקדש מכבש, הרי שאין על הגנב לשלם יותר ממה שהפסיד לנגנב. ומסתבר שהוא הדין בנידון דידן שאין השואל חייב לשלם למשאל כל שוויו.

ובשעור משפט (סי' עב סק"ב) חולק, והביא ראיה מהדין המבואר בסעיף זה, לשיטת תוס' והג"א שבמקום שהבעלים יודע שהפרה מתה כדרכה נפטר השוכר מהמשכיר, ומ"מ השואל חייב לשלם לשוכר כל דמי החפץ,

שמה שאמר רבי יוסי כיצד הלה עושה וכו', לא אמר כן אלא בהשכיר פרתו של חברו שמסר לשומר את גוף הדבר של חברו, ולכך אפילו אם מסר ברשות אינו יכול לעשות בזה סחורה, ועוד שכיון שאם הפרה בעין גובה אותה המשכיר, לכך גם הדמים שהן חליפי הפרה הם שלו, אבל לענין ביטוח אינו כן לפי שלא מסר את הבית לאחר, ואינו עושה סחורה בגוף הבית של חברו.

אמנם במקום שדינא דמלכותא הוא שהמשכיר מקבל את דמי ביתו, הולכים בזה אחר דינא דמלכותא.

ובשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' קג) חידש שהשוכר מקבל כשיעור הדמים ששילם לחברת הביטוח, ובשאר הממון חולקים המשכיר והשוכר. ולמד כן ממ"ש בסי' קפג (ס"ו) גבי מי ששלח שליח לקנות חפץ שיש לו קיצבה, והוסיף לו המוכר במדה או במנין, והמוכר לא פירש שנותן דוקא לשליח, חולקים ביניהם ברווח, מאחר שהשליח הרויח על ידי חפץ של משלחלב. וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' קכה) לג, וכתב עוד שאם לפי חוקי אותה המדינה יכול אדם לבטח את ביתו של חברו, הכל לשוכר, לפי שאינו בא בתור שלוחו של חברו.

דעת מהר"ש ענגיל

ציוני התשובות

פשוט שמסתמא בעל הדירה מבטח את הדירה, הרי זה כאילו לא פירשו. ועוד שדעת הרי"ף והרא"ש והעיטור שאפילו אם פירש שנותן לשליח חולקים, וכמו שכבר תמה הש"ך (שם סק"ב) על הרמ"א שם שהשמיט את דעתם.

לג. וראה בשו"ת חושן האפור (סי' לה) שהשיג ע"ז, וכתב שאינו דומה לשליח שהרוויח, לפי שכששלח שליח לקנות לו הרי באמת הרוויח השליח רק על ידי הסחורה של המשלח, אבל כאן אע"פ שהרוויח על ידי ביתו של משכיר, מ"מ גם הוא הוציא מעות על זה, ואפשר שבאופן זה הכל לשוכר. ולמעשה כתב שאם בעל הקרקע מוחזק יכול לומר קים כדעת השואל ומשיב, ויחלקו ביניהם.

עו. ובמנחת יצחק שם הביא מדברי שו"ת שבת יעקב (ח"ב סי' קמה) שביאר איך עושים פשר קרוב לדין, וכתב, שעכ"פ לא יפטרו את החייב יותר משליש ולא יחייבו את הפטור יותר משליש, והביא ראיה לזה מהא דאמרינן משלם דמי שעורים בזול דהיינו שלישי, עיי"ש שהביא עוד ראיות. ולדבריו בנידון זה לפי דברי הפוסקים שמדינא דמי הביטוח מגיעים למי ששילם עליהם, א"כ אם יעשו פשרה יש לחייבו רק בשליש, ויש ליתן ב' שלישים לשוכר ושליש אחד למשכיר בעל הבית. ותמה על השואל ומשיב בשם דייני בראדי שפישרו ב' שלישים למשכיר ושליש לשוכר, וצ"ע.

לב. עיי"ש שאף אם חברת הביטוח כתבו שטר אחריות על שמו של השוכר, מ"מ כיון שלחברת הביטוח